

Brak - povijest, problematika i suvremenost bračne zajednice

Močibob, Elena

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:853802>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Elena Močibob

Brak

-povijest, problematika i suvremenost bračne zajednice

(završni rad)

Rijeka, 2019.g.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za kulturalne studije

Elena Močibob

matični broj:1409994365036

Brak- povijest, problematika i suvremenost bračne
zajednice

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije

Mentor: dr.sc. Benedikt Perak

Rijeka, 30.08.2019.g.

Sažetak i cilj rada

Ovaj završni rad će se sastojati od objašnjavanja braka kroz različite filozofske i religiozne perspektive. Objasnit ću konceptualizaciju braka kao institucije, počevši od samih početaka zajednice između dvije osobe koja se još nije nazivala brakom. Pokušat ću kronološki pratiti takvu zajednicu, krenuvši od života špiljskog čovjeka, pa sve do onog modernog i suvremenog. Kroz razne perspektive ćemo vidjeti kako jedna te ista zajednica može poprimiti toliko različitih značenja, pravila, uloga i ciljeva koje brak nosi. Predstaviti ću veliki utjecaj koji je religija imala na konceptualizaciju braka, tokom povijesti, pa sve do danas. U glavnom će mi fokusu biti kršćanska religija s obzirom da nam je kulturološki najbliža i s obzirom da će se cijeli rad na kraju svesti na istraživanje jednog dijela hrvatskog društva. Naime, rad ću završiti s anketom čiji je cilj jasnije prikazati stavove i mišljenja javnog mnijenja o raznim segmentima braka i pritiska društva na isti. Na taj ću način zaokružiti ovu priču o braku i možemo li i u praksi vidjeti, odnosno koliko se na našem društvu očituje, nešto što je teoretski činjenično na „Zapadu“. Bit će zanimljivo vidjeti i gdje stoji Hrvatska po razmišljanju o razlozima za sklapanje braka kao i što brak predstavlja Hrvatima, s obzirom na kulturološku poziciju Hrvatske, a to je negdje između „Zapada“ i Balkana. Čiji utjecaj će na kraju prevladati?

Sadržaj

1. Uvod u koncept „braka“	1
2. Biblija- početak prokletstva ženskog roda	4
3. Antičko poimanje bračne zajednice	7
4. Buđenje kršćanske svijesti	10
5. Spajanje braka s ljubavlju	12
6. Suvremeno „uzimam“	15
7. Pogled na brak u hrvatskom društvu	18
7.1 Etnološki i sociološki faktori braka u Hrvatskoj	19
7.2 Pritisak društva i ostali faktori koji utječu na sklapanje braka u Hrvatskoj	22
8. Anketa o pritisku društva na brak.....	24
9. Zaključak.....	30
10. Literatura i izvori:	31
11. Popis priloga	32

1.Uvod u koncept „braka“

„Brak je, znači...ono što vi nazivate čudovištem?“ (Henry James, „Zlatni pehar“).

Bračna zajednica kakvu danas poznajemo, u poimanju zapadnog svijeta, može biti sklopljena isključivo iz ljubavi. Dvije ravnopravne osobe, jednakih prava na sve što mogu posjedovati, jednakih moralnih i etičkih prava pred licem države i institucija, se odluče vezati zakonom pred tim istim institucijama. Zbog međusobne ljubavi i želje, najčešće, ali ne i nužno, i zbog nastavka svoje loze, djece, širenja obitelji. Makar je danas samo značenje obitelji kakvo je to bilo nekad, znatno promjenjeno, većini ljudi je i danas to krajnje ostvarenje sebe i svojih životnih ciljeva i potreba. Ali, dokle seže priča o ljudskoj potrebi za pronalaženjem partnera za cijeli život? Jedne osobe koja će postati „tijelo tvoga tijela i meso tvoga mesa“ kako to Biblija u svojoj Pjesmi nad pjesmama govori. Iznenadujuće je to koliko su naši pretci bili nesvjesni samog procesa nastajanja novog ljudskog bića, te koliko su i naši bliži pretci bili zalučeni kontrolom nad ženama i njezinim podčinjavanjem samo zbog svog ega i ponosa u društvu. Iznenadujuća je činjenica da brak iz ljubavi, kao takav, ne datira dalje od 18.stoljeća, a i tada je u povojima.

Kada pričamo o odnosu žene i muškarca, krenimo od onog najprimarnijeg, najprimitivnijeg i najsirovijeg, a to je sam seksualni odnos. Sam bi apsurd bio govoriti o „vođenju ljubavi“ prije rođenja razvitka same ideje ljubavi, a još apsurdnije bi bilo tvrditi da je ljubav otpočetak bila povezana sa seksualnim odnosom. Na početku razvoja same ljudske vrste, odnosno, odvajanja primata od ljudi kroz evoluciju nema niti najmanjih naznaka romantičnih iluzija niti tajnih sastanaka. Dakle, ljudi ne „vode ljubav“ već ispražnjavaju čistu erotsku strast. Sve je zapravo ovisilo o preživljavanju vrste (makar oni još nisu znali niti povezivali seksualni odnos s nastankom djeteta). Baš iz tog razloga što to nisu povezivali, nije bilo nikakvih igara kontrole, majka i isključivo ona se povezivala s djetetom i brigom o njemu, ipak je ona bila „jedina“ odgovorna za njegov dolazak na svijet. „Muškarci i žene sudjeluju u fluidnom, inkluzivnom sustavu seksualnosti koji antropolozi općenito nazivaju „grupni brak“. Njegovo se postojanje može samo pretpostaviti (govorimo o pretpovijesti), ali igra parenja nalik na igru „muzičkih stolaca“ svakako je moguća, pa čak i vjerojatna.“(S.Squire, „Ne uzimam“, 15).

Između 10 000. I 8000. godine prije Krista jedno nomadsko pleme otkriva plodno tlo. To mijenja sve. Nomade će to otkriće pretvoriti u seljake, lovce u ratare, sakupljače u uzgajivače.

Život ljudi će se postepeno smirivati i postati ujednačeniji što, također, vodi do njihovih novih spoznaja o samima sebi. Tako dolazimo i do teme razmnožavanja. Muškarci su proveli stoljeća i stoljeća podcjenjujući sebe i precjenjujući žene i njihovu ulogu u procesu razmnožavanja, sve do sada. Ovaj trenutak u muško-ženskim odnosima je ključan. Muškarac postaje svjestan svoje moći. On shvaća, promatrajući životinje, mužjake i ženke, njihovo ponašanje, parenje, donošenje mladih na svijet i u konačnici, prenoseći svoja zapažanja na ljudski rod shvaća; on je taj koji u sebi nosi sjeme za stvaranje novog života. Prekretnica u međusobnim odnosima. Žena je, moglo bi se reći, do tada držala sve konce u svojim rukama, ali to dalje neće moći. Ne samo da neće moći nego će se njezin status „žene“ s vremenom samo pogoršavati i sve više i više će biti podcjenjivana i obespravljivana. Muškarci cijelu novonastalu situaciju doživljavaju ovako; Sebe počinju doživljavati kao nadmoćnijima od žena na općenitoj, dubljoj razini postojanja, na razini same intrinzične ljudske vrijednosti. S vremenom taj osjećaj nadmoći samo jača, jača do te razine da se muškarci zapravo počinju bojati žena, tih istih „drugorazrednih“ žena i dovodi do stalne potrebe za potvrđivanjem i reafirmiranjem nadmoći nad njima.

Dakle, ovim otkrićem muške prevlasti i moći u stvaranju novog živog bića nas dovodi do principa koji će obilježiti sve najvažnije, najmoćnije i najveće ljudske civilizacije, a to je princip *patria potestas*, ili u prijevodu s latinskog, takozvana „vladavina oca“. Žene se od tog trenutka, postepeno, pa nadalje predstavljaju kao svojevrsna prijetnja muškarcu i njegovom intelektu. „Zapadna povijest i književnost vrve podmuklim ženama koje napastuju muškarce. One to postižu kradomice, zavodjenjem, prisilom, prijetvornošću i dovitljivošću. U svakom slučaju, one to čine redovno.“ (S.S. „Ne uzimam“ 20)

Razlog velike novonastale nepovjerljivosti prema ženama nastala je zbog izrazito jednostavnog razloga. Kako prepoznati i znati čije je dijete? Odgovor slijedi; do otkrića DNK, nemoguće. Kako bi onda muški ego mogao podnijeti činjenicu da je njegova žena u mogućnosti nositi bilo čije dijete u svojoj utrobi i varati svojeg partnera kako je dijete njegovo? Riješenje koje je tada muškarac osmislio kako bi sebe zaštitio od ženske „tiranije“ jest kontrolirati svoju družicu, ograničiti joj polje kretanja, ostale pripadnike društva s kojima se kreće, postati njezin vlasnik i ne imati nikakve sumnje u vezi svog potomstva. Vladavina očeva pruža polusigurnu luku svakodnevnog života. Muška svijest o očinstvu donosi sa sobom veliku i trajnu nesigurnost. „Onaj koji nema žene, nije rogonja“(Chaucer, 14.st.)

Na žene se postavlja sasvim novi stereotip koji se polako usađuje u svijest čovječanstva; žene su seksualno grabežljive i nezasićene. Otkriven je problem „žene“ i treba ga početi riješavati. Kontrola počinje igrati ključnu ulogu, postaje puno bitnija od same spolnosti. Postavljanje kontrole nad ženom je ublažavanje, ako ne i potpuno uklanjanje opasnosti za muškarca. Od mogućih strategija kontrole, tri su prevladale sve ostale, a to su: Patrijarhalni brak, dvostruki standard seksualne vjernosti i zatvaranje u kuću. Te su muške taktike kontrole nad ženama prisutne kroz cijelu povijest ljudskog roda. Riječ je o pravom potezu koji je donesen u pravom trenutku. Naime, kontrola seksualnog odnosa je kontrola razmnožavanja, kontrola razmnožavanja je kontrola žena, odnosno kontroliranje njezinog pristupa ostalim seksualnim partnerima.

Prema mišljenju mnogih stručnjaka, čovječanstvo je započelo poligamijom, a tek u svom posljednjem stadiju je prešlo na monogamiju, odnosno monogamija je posljednji stupanj duge evolucije. Celibat je zabranjen ili sankcioniran kod većine tadašnjih primitivnih društava. Čini se da sama organizacija društva započinje uspostavljanjem zajednice muškarca i žene. Prije 15 000 godina čovječanstvo je naglo naraslo, organiziralo se i stabiliziralo, pa su tako mnoge društvene skupine počele shvaćati seksualnu slobodu kao prijetnju društvenom poretku, svaki je spol bio nepovjerljiv prema suprotnom. „Žene su se bojale muškaraca, spremnih na sve kako bi ih uzeli. Muškarci su strahovali od žena, nečistih, opasnih, čiji spol prija, oslabljuje, potiče suparništva i tako ugrožava mir i saveze.“(J.Attali „Ljubavi-povijest muško-ženskog odnosa)

Prije 10 000 godina su ljudi još nijekali i slabo shvaćali vezu između spolnog čina i rađanja, a neki narodi i dan danas još nose te tragove. Primjeri kod nekih naroda; na otočju Trioband smatra se da sperma nema nikakvu ulogu u začecu, kod Kanela u Amazoniji duh očeva oživljava tijelo, dok sperma stvara kosti i meso, trudnica mora imati što više ljubavnika kako bi oni hranili fetus unutar nje, zaustavljali krv, skrbili o djetetu, donosili mu divljač i upućivali ga u njihove obrede. Pleme Na u Tibetu muškarce nikada nije doživljavalo kao roditelje. Ima još mnogo primjera koji samo potvrđuju početnu tezu o neznanju i neshvaćanju međudnosa snošaja i rođenja, samim time odnos žene i muškarca dodatno se komplicira i stvara velike tenzije otkrićem samog dolaska na svijet što će promijeniti cijeli ljudski rod i odnose između partnera/supružnika.

2. Biblija- početak prokletstva ženskog roda

Na zapadu je danas uvriježeno jedno, jedino stajalište o braku. Zajednica dviju osoba, spojenih iz ljubavi, predodređenih da stvaraju nove živote, da žive u monogamiji i drže se određenih pravila o moralu, vjernosti, da djecu odgajaju u kršćanskom duhu. Taj kršćanski duh odgoja i odnosa između supružnika datira iz samog početka Biblije, iz dijela Biblije koji se naziva Knjiga Postanka, od Adama, prvog čovjeka i njegove družice Evu, stvorene iz njegovog rebra jer je Adam bio preusamljen da bi bio sam u Rajskom vrtu. U cijeloj priči o Adamu i Evi puno toga ne drži vodu. Oni nisu ravnopravni, počevši od samog stvaranja. Adam je stvoren kao čovjek, slika Božja, gospodar Zemlje i svega što se njome kreće, njemu je povjerena sva briga i vlasništvo nad planetom. Neravnopravna Eva se u Bibliji predstavlja samo kao netko tko će njemu pomoći u svemu tome, netko tko je stvoren naknadno, netko tko je tu zato da Adam ne bi bio usamljen. Dokle god religija bude dominirala Zapadom, dotle će trajati i uvjerenje da je Biblija doslovce prenesena riječ Božja i da su Božje zapovijedi konačne te da ih ljudi kao takvi ne smiju i ne mogu osporiti. Samim time će trajati i uvjerenje da kad Bog zapovijedi Adamu da vlada nad Evom, zapravo svakom muškarcu daje pravo da vlada nad svojom ženom i kompletnim ženskim rodom, kao takvim, automatski podređenim.

Bog iz Biblije nije kao ostali bogovi koji se štiju u npr. Antičkom svijetu, on nije pripadnik ni vođa panteona besmrtnika, nije utjelovljenje nekog elementa prirode. On je jedinstvena cjelina, nevidljiv ljudima, svugdje je u svakom trenu, nije vremenski niti mjesno ograničen. U knjizi postanka taj isti Bog stalno sitiče razlike između muškog i ženskog, on im opskrbljuje sve što im je potrebno kako bi normalno živjeli i razmnožavali se. U knjizi Postanka stvaranje čovjeka je spomenuto dvaput, u dva potpuno različita konteksta koji odudaraju jedan od drugoga. U prvom kontekstu on ih stvara istovremeno, 6.dana, nakon što je stvorio sve ostalo, kao sliku Božju. Dakle, daje im iste ovlasti, ne razdvaja njihove moći nad Zemljom, oni zajedno moraju njome vladati, razmnožavati se i napuniti Zemlju ljudima. U toj priči nema likova, radnje ni sukoba, čisto prepričavanje stvaranja i postanka svijeta i ljudskog roda u svoj svojoj ljepoti. „Događaj stvaranja ljudskih bića svodi se na formulaciju: „muško i žensko, stvori ih.“ Jedna izjava, sažetak onoga što se događa, izrečena nakon događaja. Što je vjerojatno u redu jer se čini da ta izjava potkopava status quo spolnosti.“(S.S.“Ne uzimam, 38).

Po toj bi se verziji postanka muškarca i žene dalo zaključiti kako su oni ravnopravni, dva različita oblika iste vrste, istih intelektualnih sposobnosti, istih u svim svojim različitostima. Međutim, tu verziju stvaranja potkopava druga, poznatija, i toliko više u narodu uvriježena verzija prvih ljudi ili Adama i Eve.

U toj drugoj verziji je Adam prvi stvoren, samo je njemu podložno cijelo carstvo životinja i ostalog živog svijeta kojeg je Bog stvorio. Priča se nastavlja tako da Bog stvara „prikladnog pomoćnika kao partnera“ Adamu. On uspava Adama te iz njegovog lijevog rebra stvara Evu. Smatra se da je baš rebro uzeto zato jer ima veze s plodnošću i starim, poganskim obredima na tadašnjem istoku. Dakle, Bog je stvorio biće koje je prikladno muškarcu i Adam ga kao takvog prepoznaje i sretan je i zadovoljan Božjim dijelom. Postepenost druge verzije stvaranja nam dakle očigledno kazuje kako je muškarac prvi i primaran, a žena druga i sekundarna. Postoje raznorazne teorije koje tvrde suprotno, ali sam kronološki slijed događaja stvaranja već govori sam za sebe.

Brak kao takav nije točnim imenom spomenut u Bibliji, u knjizi Postanka, nakon što boravak prvih ljudi u Raju dolazi do svog neizbježnog kraja, ali ima par informacija koje govore o tome kako bi trebala izgledati ta zajednica muškarca i žene i koja je zapravo njezina iskonska svrha. Napučivanje Zemlje potomstvom, uzajamna ljubav i podrška i naravno, najveća ljubav prema svemu stvorenome i Bogu koji je za to odgovoran.

Prokletsvo ženskog roda, prema Bibliji, kreće od uzimanja jabuke ili neke druge voćke sa stabla Spoznaje, sa kojeg je Bog Adamu izričito zabranio da se jede. Oni su mogli jesti s bilo kojeg drugog stabla u cijelom vrtu, osim tog jednog koje im je Bog zabranio kako bi ostali bezbrižni i nevini. Naravno da je to metafora i da se to najčešće tumači na način da ljudi nisu bili svjesni svoje seksualnosti dok nisu jeli sa stabla Spoznaje. Na stablu se pojavljuje zmija koja nudi Evi jabuku i govori joj kako će ona i Adam biti kao bogovi ako jedu s tog stabla i kako će biti „prosvjetljeni“. Eva jabuku uzima, jede i daje i Adamu da jede. Adam se ne buni, te i on uzima jabuku. Kad Bog to doznaje, razbjesni se, baci prokletsvo na zmiyu(Sotonu), ali i na prve ljude koje protjeruje iz raja. U cijeloj priči protjerivanja iz raja, Eva je ta koja je predstavljena kao najveća negativka, žena koja je proklela cijeli ljudski rod i donijela mu nezamislive patnje i smrtnost koja do tada nije bila namjenjena ljudskom rodu. Bog je ljut i na Adama, ali niti približno koliko na Evu. Međutim, zašto bi to bilo tako?

Postavlja se jednostavno pitanje, gdje je Eva, po Bibliji, bila dok je Bog objašnjavao Adamu kako ne smije jesti s tog stabla? Eve još nije ni bilo, odnosno nije još bila niti stvorena. Zašto

bi se onda skoro cjeloukupna krivnja prenijela isključivo na Evu? Adam je trebao biti taj koji je razborit i kojemu je Bog direktno zabranio jedenje s tog stabla i reći Evi kako to ne smiju. Međutim, Adam to nije napravio i uzeo je, lakomisleno, jabuku od Eve.

Tako možemo vidjeti sam muško-ženski odnos u povojima, u najranijim vremenima gdje već vidimo gdje je čija uloga postavljena. Žena kao neposlušna, nemoralna stvorenje koje valja kontrolirati kako ne bi napravila pogubne stvari za muškarce oko sebe, a muškarac kao jedino razborito biće kojemu valja kontrolirati svoju ženu, koja je kao nasljednica Eve, opasna. Eva je samo jedan od mnoštvo izmišljenih likova koji će uspostaviti i nametnuti sveprisutnu temu da žene ugrožavaju muškarce. Ali kao jedna, jedina prvobitna žena, ona će biti iznimno korisno sredstvo za muškarce koji žele izložiti svoje teorije o braku i pritom se pozivati na ljutnju, bijes, tjeskobu i želju koje žene u njima pobuđuju. Posljedica cijele ove Biblijske priče na kompletnu povijest je ogromna, ali nisu sve posljedice isključivo negativne za ženski rod. Ovom pričom se ženama pridaje, vrlo maštovito, izvjestan stupanj moći nad muškarcima koja im se u stvarnom životu stalno poriče i negira.

Prva zajednica muškarca i žene, zapisana u Bibliji, verzija koje se drži gotovo cijeli zapadni svijet, a i šire, u malo izmjenjenim verzijama, dakle prilično je jasna. Bog je stvorio muškarca, dominantno stvorenje, njemu je zatim pridružio družicu koja će mu biti pomoćnik u svemu što je Bog za muškarca namijenio. Žena je ta koja ruši Božji plan, koja izdaje Božje naredbe i pada pod đavoljom preprekom. Kao kaznu za takvo nedjelo, Bog kažnjava cijeli ljudski rod i time stavlja reputaciju na ženu kao jedinu odgovornu za rušenje saveza između Boga i čovjeka. Početak, dakle, nije nimalo obećavajuć za poimanje žena i njezinih prava u svijetu muškaraca. Samim time, treba proći još puno vremena kako bi se ovakvi stereotipi uopće pokušali rušiti.

3. Antičko poimanje bračne zajednice

Goruća tema u odnosu između muškarca i žene, pa tako i braku, je pitanje poligamije. Kada govorimo o antičkom društvu, društvu antičke Grčke, Rima, ali i Izraela, Babilona, Egipta itd., poligamija postaje neizbježna tema. Pretpostavljen odnos vjerovanja i običaja je bio takav da čovjek vjeruje u više bogova, spava s više žena, ali ima samo jednu zakonitu suprugu koja će rađati njegovu djecu. Izrael se jedini razlikuje u tom sustavu jer kod njih muškarac vjeruje u samo jednog Boga, spava s više žena i ima onoliko žena kolike će rađati djecu koliko to on može kontrolirati. Poligamija je, kako vidimo iz ovih primjera, već itekako raširena, i okrenuta je naravno u korist muškarca. Muškarac je taj koji spava s više žena, koji ima prilježnice, koji može imati (kako to vidimo u Izraelu) i više zakonitih supruge.

Primjer takvog načina ljubavnog života nalazimo i u antičkoj Grčkoj. Tamo je svaki muškarac mogao imati neizrečen broj hetera (prethodnice europskih kurtizana) koje su bile vrlo obrazovane, kulturno pismene i društveno, kao i seksualno sofisticirane. U tradiciji je bio ustaljen i običaj imati mladog muškog ljubavnika, dečka u pubertetu, između 12. i 18. godine koje su njihovi stariji ljubavnici podučavali ljubavnom umijeću, ali su i na svojoj koži mogli osjetiti kako se to žena, odnosno podređena, osjeća tokom seksualnog odnosa. U Ateni je zakon o braku bio jasno postavljen. Veliki govornik toga doba, Demosten, je tadašnju situaciju opisao ovako: „Držimo hetere za zadovoljstvo, konkubine za dnevne tjelesne potrebe, supruge zato da možemo stvarati zakonitu djecu i imati odane domaćice.“ Pravilo o dvostrukom standardu ženske vjernosti u braku, kako vidimo, već itekako funkcionira. Žena mora biti odana domaćica koja ne izlazi iz kuće, osim u stvarno posebnim prilikama, a muž je taj koji si može dozvoliti bezbroj žena, ljubavnica, prostitutki, robinja sa strane i nitko ga u tome ne zaustavlja. To se smatra njegovim pravom.

Neki to nazivaju kompleks „djeвица-kurva“. Freud to naziva najrasprostranjenijim oblikom degradacije u erotskom životu. U svom eseju tog naslova on objašnjava taj oblik kao muškarčevu nesposobnost da žudi za ženom koju voli ili da voli ženu za kojom žudi-sukob koji je živo iskazan u kasnoviktorijanskoj Engleskoj gdje Freud boravi. Općenito, seksualnost u tadašnjoj Grčkoj u društvu igra jako veliku ulogu što nam potvrđuju i umjetnički ostaci iz tog razdoblja. Prikazi oslikani na vazama i drugim predmetima upućuju na povezanost socijalnog/društvenog ranga i seksualne poze. Što je ta poza bila ponižavajuća, socijalni rang je bio niži. Atenska hetera, u usporedbi s atenskom suprugom, ima zabavu i život kakav žena

zasigurno nema, makar je mnogo nižeg socijalnog ranga. Ali heteri nije dopušteno udati se i kad jednom izgubi svoj izgled (zatrudni, npr.), prepuštena je sama sebi, bez društvene sigurnosti i poštovanja koje štiti atensku suprugu. Atena se jako dobro brinula o svojim suprugama, imale su različite zaštite i povlastice kao i, veoma bitno, javni ugled i poštovanje. Brak je u Ateni dakle služio isključivo za reprodukciju i razmnožavanje i nije imao nikakvu drugu svrhu, pa su atenski muškarci kod biranja svoje buduće supruge obično birali ne toliko mlade žene jer su smatrali kako one još nisu dovoljno zrele za donošenje pravog, snažnog, muškog djeteta na svijet. Moglo bi se reći kako su atenski muškarci više poštovali samo rađanje nego ženu koja rađa. Ta je podređenost žena išla toliko daleko da se je sramotom smatralo imati bilo kakvo osjećaje naspram nje, biti slab na nju ili ne daj Bože umrijeti za nju. Muškarac bi automatski odmah bio stavljen na stup srama.

U starom Rimu stvari nisu puno drugačije, barem ne u paralelnim stoljećima s antičkom Grčkom dok će kasnija stoljeća i probijanje kršćanstva na scenu donijeti znatne promjene i u njihovo društvo. Brak je do otprilike 3.st.p.Kr. označavao samo primopredaju, izmjenu svog gospodara bez prekida u lancu njezine ovisnosti ili robovanja. „Bračno se sjedinjenje u današnje vrijeme pojavljuje u jednom od dva društveno prihvatljiva oblika. Prvi i najstariji je „coemptio“, jednostavna građanska procedura pred svjedocima s malo pompe ili troškova, preferiraju je oni kojima nedostaje novca ili strpljenja. Drugi se sviđa patricijima; zove se „confareatio“ (dijeljenje pšenice), složen je onoliko koliko je coemptio jednostavan, prepun kompliciranih rituala, žrtvovanja životinja, posebne hrane, uključujući pšenični kruh, i precizne koreografije. „In manum“ je prisutan kod oba vjenčanja.“ (S.S. „Ne uzimam“, 84)

Rimljani prakticiraju i takozvani „pokusni brak“ ili „Usus“ gdje budući supružnici mogu živjeti kao da su u braku i prije samog braka. Naravno, nema još ni ceremonije, konzumacije ni izravnog prijenosa vlasti, otac i dalje zadržava imovinu obećanu kao miraz. Budući supružnici jednostavno godinu dana žive zajedno i osnivaju zajedničko kućanstvo koje kao „pokusno“ traje godinu dana. Takva količina slobode je nevjerojatna za sam antički svijet. Za prekid „Ususa“ dovoljno je jednostavno da se jedan partner poželi iseliti iz zajedničkog kućanstva i taj se prekid društveno prihvaća. To je sve što je potrebno učiniti, što znači da tadašnje žene, ako gledamo ondašnja vremena, zapravo imaju neograničenu dozvolu za seksualni odnos. Ali takvi odnosi ipak ne mijenjaju moć muške autokracije u društvu, žene naime i dalje ne igraju niti smiju igrati nikakvu javnu ulogu. Kada govorimo o kontroli žena, dotaknimo se i rimskog načina kažnjavanja ženskog preljuba. Rimski supružnik koji je uhvatio svoju suprugu u preljubu mogao je učiniti doslovno što god je htio, a to znači: razvesti

se, protjerati je, istući je, ubiti je, pa čak i ono krajnje; oprostiti joj. Katon, veliki rimski književnik, to objašnjava ovako: „Ako zatekneš svoju ženu u preljubu, možeš je nekažnjeno usmrtniti bez suđenja. Ako ti počiniš preljub ili skandal, ona te ne smije ni taknuti, a nema ni zakonskog prava da to učini.“ Sasvim je nepotrebno nakon ovih riječi ponovno se doticati teme dvostrukih mjerila ženske i muške vjernosti u braku. Situacija će takva ostati još dugo. Na papiru možda neće, ali praksa je ono što muškarcima ostaje usađeno.

4. Buđenje kršćanske svijesti

Isus, čovjek koji i dan danas nadmašuje svaku, imalo bitnu, povijesnu ličnost. Glasine o njegovom duhovnom radu i životu šire se tijekom njegova života i još nekoliko desetljeća poslije. Pavao započinje proces dokumentacije iz kojega će izaći Novi zavjet koji sadrži biografske informacije o Isusu koje je odobrila i Crkva, naravno, koliko su te informacije realne i istinite, možemo samo nagađati. Ali za daljnju priču pretpostavimo da jesu i da je najveći duhovni učitelj u povijesti zapravo postojao kako je to u Bibliji detaljno opisano.

Širenje kršćanstva nakon Isusove smrti odvijalo se izrazito brzo i efektivno širom cijelog Mediterana. Prvi su kršćani bili veliki mučenici i prognanici. U Izraelu kao heretičari, van Izraela kao remetitelji mira i već ustaljenih načina vjerovanja u cijelu zbirku bogova. Bez obzira na takvu situaciju, oni itekako uspijevaju proširiti evanđelje ili „Radosnu vijest“ da je samo pitanje trenutka kada će poganska vjerovanja diljem Europe pokleknuti pred navalom nove kršćanske, monoteističke doktrine.

Dok Pavao piše i govori o braku stalno na umu ima frazu: „Bolje se oženiti nego izgarati.“, što bi trebalo značiti da ljudsku strast i požudu za drugim čovjekom treba lijepo upakirati i prakticirati sa samo jednim partnerom kako bi ljudsko tijelo bilo što manje okaljano i prljavo u očima Boga. Najveće moguće dobro koje je čovjek mogao tada napraviti, po Pavlu i ostalim kršćanskim učenjacima i propovjedačima tog doba, bilo je živjeti u čistoći, odnosno celibatu, cijeli svoj život. Takav je život najispravniji, najčišći i najbliži put koji vodi do Boga i potpunog sjedinjavanja s njim. Dakle, brak je u kršćanskom smislu, bio samo alternativa, stvar koja nije dobra u očima Boga, ali je svakako bolja od bludničenja. To postavlja hijerarhiju seksualnog života koja će opstati dok je Luther u 15.st. ne sruši. Biti samac i ne imati spolne odnose, biti u celibatu i čedan, to je budući zlatni standard, idealno stanje ljudskog uma i tijela. Prema Pavlovu mišljenju brak nije grijeh, nego samo ustanova za obuzdavanje požude.

Unutar kršćanskog bračnog kreveta, za razliku od svih kreveta do sada, muškarac i žena postaju jednaki. Muž je dužan vršiti obaveze prema ženi isto kao što je i žena to dužna vršiti prema muškarcu. Žena je gospodar muškog tijela, ali je i muškarac gospodar ženskog tijela. Takva je teorija poznata kao „bračni dug“. Dakle, supružnici se ne smiju „uskraćivati“ jedan drugome, osim naravno po dogovoru ili za vrijeme molitve i posvete Bogu.

Evandjelja ne prenose nikakvu poruku o tome da se supruge moraju pokoravati svojim muževima, no ona se odnose na Isusova učenja koja se ne bi smijela brkati s učenjima Crkve. Naime, Isus se protivi bilo kakvom obliku hijerarhije. On ženu i muškarca smatra jednakima, bez ikakvih ograničenja, jednako sposobnim za grijeh kao i jednako sposobnima za spašavanje. Muškarci i žene su jednaki, jednako superiorni ako su samci, jednako inferiorni ako su vjenčani (na duhovnoj razini), što je samo po sebi radikalno odmak od dotadašnje društvene norme.

Monogamni brak dakle, započinje buđenjem kršćanske svijesti, a dalje se odražava na cijelo društvo, razne narode, religije i običaje. Monogamni, baš kao i poligamni brak obično se kod prvobitnih naroda temeljio na odluci roditelja, ponekad i na samoj strasti, vrlo rijetko na intelektualnom slaganju, kao što je još i danas slučaj kod Tuarega gdje momak nastoji zavesti djevojku rješavajući zagonetke koje mu ona postavlja. Ako na sve ima odgovor, ako ga ne nadmaši neki maštovitiji suparnik, on osvaja prsten koji pripada djevojci i može ju oženiti. U Indiji, gdje je monogamni brak starih društava malo-pomalo postao i opći, brak se može sklapati samo među ljudima iz iste kaste, a obitelj zaručnice daje miraz obitelji mladoženje, obično u nakitu. Dakle, tek je s kršćanstvom, na područjima gdje se ono moglo uspostaviti, monogamija zadobila svoj apsolutni oblik, a to je: samo jedna žena i samo jedan muškarac, cijeli život, u odbijanju nepotrebne i prljave spolnosti, naravno, pod nadzorom Crkve. Najprije je bila riječ o tome da se u stvarnom životu oponaša vjerski ideal, kao što čovjek mora vječno voljeti samo Boga, on mora zauvijek voljeti i samo jednu ženu. To je odgovaralo i demografskom idealu ili stvaranju uvjeta za reprodukciju kršćanskih obitelji bez ikakve potrebe osvajanja velikog broja žena. Kako pratimo taj razvoj, on će sve više i više utjecati na povijest ljubavnih i političkih odnosa čitavog čovječanstva, utjecati će na povijest koja će postati kršćanska kao i na onu koja će htjeti oponašati običaje Zapada. Kršćanstvo se iz male progonjene sekte uzdiglo u najmoćniju religiju i vjerovanje svijeta i kao takvo nametnuti će novi sklop gledanja i razmišljanja o ljudskom rodu i njegovoj zadaći općenito, pa samim time i braku i njegovoj krajnjoj i najproduhovljenijoj varijanti.

5. Spajanje braka s ljubavlju

Pojava reformacije u 16.stoljeću duboko je potresla kršćanski duh koji je do tada svojim veoma strogim pravilima dominirao Europom. Martin Luther donosi nove ideje za cjeloukupnu kršćansku zajednicu, pa tako i po pitanju braka, redovništva i celibata. Na stalno rastući broj redovnika i redovnica reagira odbacivanjem života u celibatu u korist braka, katkad i jedni s drugima i s vrlo malo oklijevanja. Luther, bivši redovnik u celibatu, oženio je, također, bivšu redovnicu i tako potresao temelje dotadašnje Europe i religijskog shvaćanja braka. Luther svoje prve bračne dane opisuje ovako: „Prije sam bio sam, sad nas je dvoje. Budeći se ujutro, opazit će par pletenica koje prije nisam viđao, kako pokraj njega leže.“ Međutim, kao tipičan čovjek 16.stoljeća, ni Luther nije previše razmišljao o braku i njegovom funkcioniranju u potpunosti. On pokazuje i piše o tome kako ju voli i kako ju ne bi dao za sva bogatstva ovog svijeta, prvenstveno zato što ju je Bog dao njemu, i njoj njega, a i zato što je mnogo puta opazio kako sve ostale žene imaju puno više mana od njegove supruge kod koje prevladavaju vrline. On također piše kako ima potpunu vjeru u brak, odnosno vjernost i poštovanje. Ovdje vidimo naznake spajanja braka s ljubavlju kakvog ga mi danas poznajemo. Takav je brak u povojima, pogotovo zato što je proizašao iz velikog crkvenog raskola i novonastale podjele u Europi na protestante i katolike/pravoslavce. Lutherov je teološki pogled na bračni seks nepromjenjen još od vremena njegovog prvotnog celibata u redovništvu, a može se definirati kao prepisivanje Augustina, pa tako za njega spolni čin nije nikad bez grijeha, ali Bog svojom milošću to oprašta. Vraćamo se na srednjovjekovni stav kako je požuda bolest, a brak jedini mogući lijek.

Luther piše o svome braku da mu je došao kao „škola karaktera“ i kao takav potreban je svima, pa i redovnicama i redovnicima koji cijeli život žive u celibatu. On jasno i otvoreno priznaje kako se čovjek u braku može naučiti puno više stvari nego što će to ikada uspijeti u školama, samostanima itd. Da je ta izgradnja karaktera važna Crkvi, govori dalje, dopustila bi vjenčanja između redovnika jer izazov života sa ženom dan za danom izgrađuje hrabrost, strpljivost, poniznost, toleranciju i nježnost. Sve toliko poželjne i velike vrline u očima svakog pravog kršćana i Crkve.

Predodžba braka kod Luthera uključuje seks, ali on ne smije doći samo tako, nesmotreno i nepažljivo kao produkt čiste požude. Ne dopušta da brak započne strašću. Za njega je ideal

braka taj da ljubav neprestano i svaki dan iznova cvijeta, a cvasti ne može dok se početna zaljubljenost ne prevlada i prespava. Njega u tolikoj mjeri količina, kvaliteta niti seks općenito ne zanimaju. Bračna se ljubav čini uzvišenim oblikom „Voli bližnjega svoga“, biblijskog principa. Muškarac nema bližnjega svoga koji mu je draži od njegove žene koja s njime dijeli postelju, ime, budućnost i plod njegovih prepona. Luther se u potpunosti slaže s Novim zavjetom koji obavezuje muža da voli svoju ženu, ali reći mužu da mora voljeti svoju ženu ne mora značiti kako će on to i učiniti. Luther ključ tog problema vidi u tome da muž svoju ženu voli postojano. Dakle, kada on otkriva povezanost između ljubavi i braka, sve se mijenja. Umjesto preljuba, celibata i zabranjenog erotizma, koji su rovali brakom u dalekoj povijesti, njegova predodžba „svetog braka“ nudi smrtno ozbiljne elemente, a to su: poštovanje, prikladnost, trezvenost, vjernost, iskrenost i dužnost. Sve to zajedno može stvoriti odnos sa supružnikom najsavršenijim odnosom na svijetu.

Martin Luther umire 1546.godine, ali njegova ideja o braku kao takvom, tek počinje živjeti kako se protestanstski utjecaji na tragu reformacije šire Europom, a kasnije se donose i u Ameriku, tako se širi i bračna sinteza. Ta sinteza potječe iz 3 središnje vrijednosti, aktualizirajući Augustinove 3 dobrobiti braka kako bi se prilagodile novoj kršćanskoj crkvi i njezinu toliko različitom senzibilitetu od prijašnje. Rađanje i vjernost su se održali, ali „sakrament“ popušta pred suradnjom, dolazi do nekakve vrste revolucije. Protestanti preustrojavaju sustav vrijednosti u novoj Crkvi. Protestanti tako suradnju stavljaju na vrh hijerarhije, zatim rađanje, pa tek onda vjernost, dakle arbitriranje o bračnom moralu se stavlja van doticaja crkve i religije i to po prvi put u 1500 godina. Cijeli je taj novi princip tek u nastajanju i veoma je osjetljiv u to doba, ali ne smijemo zaboraviti na status žena koji se nije bogzna koliko promijenio uslijed reformacije. One su tek sada dobile pravu priliku iskazati se kao racionalna i intelektualna bića koja mogu parirati muškarcu, odnosno, mogu i misliti i rađati.

Ono što se najviše očekuje od novonastalog poimanja braka jest zapravo čista ljubav, prava ljubav koja će biti i romantična, i erotska, suosjećajna i intelektualna, fizička i emocionalna. Lijek za požudu sada postaje lijek i za usamljenost, a lijek postaje ljubav. Brak iz ljubavi novonastali je pojam, ali je također i predmet straha jer je toliko nepoznat, osuđivan, obeshrabrivan, smatran izrazom kukavičluka i nemoškosti i marginaliziran duž društvene ljestvice oduvijek, do tada. Ljudi će se još duži period vremena ženiti samo i isključivo zbog

novca, obiteljskih veza, ugleda ili nekih drugih razloga koji u biti ne bi trebali imati nikakvu vezu s brakom, ali bitna je konstatacija da je brak koji proizlazi iz čiste ljubavi napokon ugledao svjetlo dana i postao imperativ svakog para koji planira skrasiti se u bračnoj zajednici za cijeli život. Zapanjujuća je, zapravo, činjenica koliko su dugo ljudi morali potiskivati svoju emotivnost i osjećaje naspram svog bračnog druga. Brak kao takav postoji (u različitim formama) već nekoliko tisućljeća, a ljudi su morali dočekati reformaciju i jednog hrabrog čovjeka koji je iskoristio svoj trenutak u povijesti kako bi iznio svoju tezu o ljubavi, braku i zajedničkom obliku života koji se tako plodno primio na tlo Europe. Primio se tako plodno upravo zato jer su ljudi iz tadašnjeg vremena bili isfrustrirani potpuno nerealnim očekivanjima katoličke Crkve da na neki način žive kao roboti koji ne osjećaju požudu, ili ako ju osjećaju nje se moraju stidjeti i okrivljavati sebe zbog toga, gdje je celibat bio najveći i potpuni ideal ljubavi. Naravno, one prema Bogu.

Luther je donio dašak modernosti i zaokrenuo povijest Europe u korist svakog čovjeka, smanjio je nerealna očekivanja i nametanja od strane Crkve, probudio onu iskonsku emociju u ljudima i podsjetio ih da nema ništa loše u tome da se bračni supružnik, osim što se poštuje, i voli. Strast je još uvijek svojevrsna tabu tema i postoje samo naznake o njezinom oslobađanju kao dijelu ljudske osobnosti koje se nitko ne bi trebao sramiti niti osuđivati drugog zbog nje. Polako se i odnos ravnopravnosti između muškarca i žene počinje buditi. Samim odnosom ljubavi u braku, ravnopravnost između spolova će se morati buditi što prije kako bi ta ljubav opstala. Pogotovo zato jer će način djelovanja muškog uma biti utjecan više emocijom, nego dotadašnjim, svevladajućim, egom.

„Ljubav možda nije odgovor, ali zasad nema nijedne važnije priče...“ (S.S. „Ne uzimam“, 220.

6. Suvremeno „uzimam“

Danas za većinu Zapada brak predstavlja konačnicu i okrunjenje, vjerojatno, dugogodišnje, nenametnute veze, odnosa iz ljubavi, ponekad i interesa, ali ni taj interes više nije nametnut nego je nečiji osobni izbor. Brakovi se sklapaju na raznim mjestima, ovisno o htjenjima i željama budućih supružnika; na sudu, vjećnica, raznorazna vjenčanja u prirodi, na egzotičnim, tropskim mjestima, tradicionalna vjenčanja u crkvi itd.. Što se zapravo promijenilo u odnosu na prijašnje poglede i funkcioniranje braka? Žena je dobila (koliko toliko) svoju neovisnost i trudi se postati što ravnopravnija muškarcu. To joj uspijeva, ne onoliko koliko bi to trebalo biti tako, ali postepeno se i žena pojavljuje svugdje gdje je to nekad bilo dopušteno i dozvoljeno samo i isključivo muškarcima. Taj je veliki odmak od tradicionalnog patrijarhističkog društva donio i zaokret u doživljavanju i poistovjećivanju muškarca sa ženom. Polako, ali sigurno se iskorjenjuje onaj početni strah i nemoć prema ženama zbog kojeg su muškarci i počeli zatvarati svoje družice i onemogućavali im noramalan život gdje bi one mogle ispuniti svoj potpuni potencijal, i to je trajalo stoljećima, tisućjećima.

Došlo je do revolucije, revolucije misli i otvorenosti ljudskog uma. Žena napokon nalazi i krči svoj put u svijetu muškaraca. Ona napokon može pokazati da je potpuno jednakih intelektualnih sposobnosti kakvih je i muškarac.

Godine 1965. Drugi je Vatikanski koncil napokon i nakon duge borbe prvi put priznao kako cilj braka nije jedino i isključivo prokreacija nego i ljubav, sreća i ispunjenje supružnika. „Tako će kršćanska obitelj, jer nastaje iz ženidbe, koja je slika i sudioništvo u savezu između Krista i Crkve, otkriti svima živu prisutnost Spasitelja u svijetu i istinsku narav Crkve, kako ljubavlju supruga, nesebičnom plodnošću, jedinstvom i vjernošću, tako i ljubaznom suradnjom svih njezinih članova.“ (Drugi vatikanski koncil, „Ljubavi-povijest muško ženskih odnosa, J.Attali. 206). Po prvi se put i u samom obredu u crkvi partneri obraćaju jedan drugome u obliku dijaloga, međusobno razmijenjuju zavjete što je veoma osoban i prisan trenutak.

Mladež u 1968.godini počinje kroz revoluciju i pobunu tražiti svoje pravo da voli koga i kako želi bez ikakvih prepreka. Dolazi do postupnog buđenja svijesti, dolazi do legalizacije kontracepcije i pobačaja diljem svijeta te se time usporava rast cjeloukupnog svjetskog pučanstva. U Francuskoj je trebalo dočekati čak 1970. kako bi se napokon priznala ravnopravnost i jednakost supružnika pred zakonom koji je odredio da supružnici zajedno

osiguravaju materijalno i moralno upravljanje obitelji, do 1975. se i preljub i namjerni prekid trudnoće više neće smatrati zločinom. Crkva i dalje brani svoju koncepciju stroge monogamije. Papa Ivan Pavao II. Govori o monogamiji kao izumom semitskog proijekla) Izraela, a ne izumom Zapada i govori kako se ona pojavljuje kao izraz međuljudskog odnosa u kojem svaki partner priznaje drugog kao jednako vrijednog u cjeloukupnosti njegove osobe.

Sredinom 1980.-ih se dogodilo naglo kočenje izraza seksualne slobode i ponašanja, a to je pojava nove, dotad nepoznate, a neizlječive i smrtonosne bolesti koja se prenosi ili seksualnim činom ili izmjenom krvi, a to je AIDS, HIV ili sida. Ljubav je tako zadobila puno ozbiljnije lice jer sada može i zadati smrt. Pojava te bolesti dovela je do naglog povćenja korištenja zaštite u seksualnom odnosu osim na mjestima gdje su kršćanski utjecaj i doktrina bili prejaki da bi dozvolili tako nešto. 1992. se žena napokon oslobađa takozvane „bračne dužnosti“ i dolazi i do priznavanja čina silovanja unutar braka.

Od 2000. Godine percepcija ljubavi i ljubavnih susreta dobiva jednu sasvim novu dimenziju, a to je ona virtualna. Pojavom interneta, mobitela i sl. Vratio se osjećaj za pisanu riječ i za razmjenu misli na takav način. Tako su postali sve češći i češći tzv. Virtualni sustavi. Samim se time kod mladića i djevojaka otkriva i seksualni apetit, sve više udaljen od svake ljubavne konotacije. Sami se razlozi za vođenje ljubavi mijenjaju. Po jednom američkom istraživanju na prvom je mjestu razloga za vođenje ljubavi fizička privlačnost, a potreba za ljubavlju se nalazi tek na četvrtom mjestu za žene i na petom za muškarce. Čisto spomena vrijedna i šokantna informacija, želja za potomstvom je tek na 55. mjestu.

Još jedna pojava „modernog“ doba, makar to nije sadašnje stanje u svijetu već to postoji otkad ima i čovjeka, je izlazak i otvorena priznanja homoseksualnosti koja se sve više i više prihvaća u društvu. I iako je tek svaki drugi par seksualno monogaman, mnogi žele da im se omogući vjenčanje. Također se sve više i više traži pravo na posvojenje, umjetnu oplodnju, dakle pravo na očinstvo/majčinstvo unutar gay zajednice. Biseksualci su također sve otvorenije brojni. Seksualnost i ljubav samim time više nego ikad postaju argumenti za prodaju i trgovinu, pomoću izgovora s komercijalnim ciljem, dok se promidžba trudi uvjeriti nas u to kako se koristeći određeni proizvod povećavaju šanse da budemo voljeni. Ljubav, kao takva, postaje najrevolucionarnija dimenzija globalizacije, a istodobno i najveća tema i razlog za zabavu. Istodobno se planetarnim širenjem tržišne ekonomije sve više industrijalizira i seksualna trgovina; prostitucija, trgovina ženom i djecom, pornografija i seksualni turizam.

„Hoće li se nazrijeti na koje će se načine sutra voljeti i biti voljen? Hoće li se u svijetu koji je sve više urban, nomadski, privremen i komercijaliziran ljubavni odnosi i dalje temeljiti na dobrovoljnoj razmjeni seksualnih usluga između dvije ili više osoba u zamjenu za zaštitu i skrb o djeci? Hoćemo li napredovanjem islama vidjeti kako se još jednom čitavom planetu nameće poliginija? Hoćemo li se vratiti društvu bez tabua? Ili će pak samoća postati opća? Hoće li spolni odnos postati čisto i isključivo sebičan čin? Hoćemo li doživjeti da tržište preuzme ljubavne odnose još više nego što je do sad?“ (J.Attali) Ta pitanja i još mnoga druga nam nosi neizvjesnost budućnosti i nekih novih pravila u ljudskim odnosima, pa tako i ljubavnim koja su oduvijek dizala najviše prašine i u čije su se ime oduvijek vodili ratovi i dizale revolucije. Koliko je čovjek zapravo čovjek, i sposoban održati sebe i svoje emocije unutar svijeta u kojem živimo? Budućnost nam vjerojatno nosi neka nova poimanja svih ovih pojmova u radu vezanih uz ljubav, supružništvo i funkcioniranje muškarca i žene, žene i žene ili muškarca i muškarca kao jedinstvene, ljubavlju ispunjene cjeline.

7. Pogled na brak u hrvatskom društvu

Hrvatsko se društvo nalazi između više fundamentalno različitih stavova kada je brak u pitanju. S jedne strane društvo je podređeno tradicionalno kršćansko/katoličkim pogledom na brak. Takav stav podrazumijeva pogled na brak kao nešto što zauzima veliku ulogu u životu svakog pojedinca, odnosno život svake mlade osobe bi se trebao, uz ostale uloge koje pojedinac nosi i obavlja, „okruniti“ brakom kao nečim ultimativno dobrim i poželjnim. Razlog tome je velika kršćanska tradicija kojoj je brak i obitelj uvijek bio temelj i svetinja. Brak je samim time ono čemu bi se trebalo težiti. Društvo u kojem živimo je tako sklapanje braka pretvorilo u određeni pritisak koji stoji na većini ljudi u našem društvu. U isto vrijeme jača i zapadnjčki kulturalni stil života kao poželjan i nešto čemu većina mladih ljudi teži. Prozapadnjačko promišljanje o braku se po mnogočemu razlikuje od tradicionalnog balkanskog, ustaljenog stava koji već generacijama vlada ovim područjima. Hrvatska se po mnogočemu voli svrstavati u Europu, a pod Europom mislim na europski mentalitet otvorenosti, razbijanja predrasuda i buđenje individualizma kao i branjenje osobnih sloboda izbora na način života kao i na identitet koji svaki pojedinac stvara. Takvo kulturalno nasljeđe je nešto što svom silom želimo prigrliti, a u isto vrijeme ga u potpunosti odbacujemo zbog pozivanja na tradicionalne kršćanske i domoljubne vrijednosti. Samim time što sam navela, može se zaključiti kako je hrvatsko društvo trenutno u potpuno kontradiktornoj kulturalnoj situaciji gdje se stvara veliki jaz između generacija, stavova i mišljenja što je za nas, kao naciju i kulturu, najbolje.

Veliki problem s kojim se hrvatsko društvo suočava jest i pojave poput homoseksualnosti i transrodnosti. Naše je društvo po pitanju navedenog još uvijek poprilično zatvoreno i gluho na probleme ljudi koji se tako izjašnjavaju. Kao da ljudi nisu spremni, ne prihvatiti homoseksualne i transrodne osobe kao ravnopravne pripadnike društva, već ih uopće smatrati i uvažiti kao takve kakvima se oni sami definiraju i identificiraju. Opet dolazimo do srži tog problema, a to je pozivanje na katoličke vrijednosti koje se kose s takvim „ideologijama“, odnosno pozivajući se na svoju religiju određeni ljudi (koji tvore većinu), svjesno vode ideološku, moralnu i pravnu bitku protiv LGBT osoba svrstavajući ih u građane 2. reda, pokušavajući im uskratiti njihova emocionalna i individualna prava, poput prava na brak. Sljedeći odlomak iz jednog znantsvenog rada jezgrovito sažima odnos većine hrvatskog društva naspram osoba LGBT populacije:

“I te kako je razumljivo, naravno onima koji uopće žele razumjeti, što predstavlja jezgru obitelji kao društvene stanice. Zasigurno se u te odrednice ne uklapaju istospolni brakovi, utjecaji rodne ideologije, homoroditeljstvo, višeroditeljske obitelji i slične tvorevine naših dana.“ (Dijana Laković-Jozić, „Hrvatska obitelj u procjepu između tradicionalnih poimanja i međunarodnih očekivanja“)

7.1 Etnološki i sociološki faktori braka u Hrvatskoj

Brak u Hrvatskoj nije tretiran samo kao odabir pojedinca, već je to odavno stvar šire zajednice. To se pokušava sve više reducirati, međutim još je dovoljno bitno što cijela obitelj, s obje strane, misli/želi/očekuje od braka koji pojedinac iz te određene obitelji sklapa. Nekad su brakovi bili skoro pa čista trgovina između dvije obitelji, kojom su obje gledale kako izvući što veću korist. Danas to nije slučaj, ili je rijetkost, međutim mnogi etnološki obrasci nas prate već duži niz desetljeća, a neki čak i stoljeća, kada govorimo o braku i njegovoj ulozi u hrvatskom društvu. “Na izbor utječe i poželjnost zasnivanja bračne zajednice u Republici Hrvatskoj, na što upućuje etnologinja Carolin Leutloff-Grandits u svom istraživanju „Kinship, Community and Care: Rural-Urban Contrasts in Croatia“. Ona ističe da je ulazak u brak izvjesna faza života za većinu ljudi, u ruralnim i u urbanim sredinama.“U prilog tome, o brojnosti bračnih zajednica u Republici Hrvatskoj, govore statistički podaci Državnog zavoda za statistiku. Naime, rezultati popisa stanovništva iz 2011. godine pokazuju kako je većina muškaraca i žena udružena u braku.“ (Veza i brak: javni diskurs i pojedinačno iskustvo“ Katarina Lajtman, 2015.)

Mlada generacija Hrvata priča jednu novu priču o braku koja, moglo bi se reći, počiva na nekim tradicionalnim vrijednostima (ljubav, moral, etika, zajednički suživot), ali je u isto vrijeme usvojeno i puno liberalno, „zapadnih“ koncepata poput očuvanja individualizma, prava na neimanje djece, prava na odvojeno zajedničko vrijeme/prijatelje/interese. U tom smislu pogleda na brak moglo bi se reći da je naša, mlada generacija negdje između. Između shvaćanja i pogleda na brak kao nužnog i pogleda na brak kao nečeg što se može i ne mora dogoditi kako bi definiralo naš daljni tok života. Između koncepta konstantnog provođenja vremena zajedno sa supružnikom i traženja više individualne slobode, prostora i vremena za sebe kako taj brak ne bi postao monoton i ,na neki način, posesivan.

Kako bih probala pobliže dočarati stavove današnjih generacija od dvadeset i više godina u Hrvatskoj, iskoristit ću kratko istraživanje koje je provela Katarina Lajtman u svom znanstvenom radu „Veza i brak:javni diskurs i pojedinačno pitanje“, a radi se o kazivanjima pojedinaca i njihovim odgovorima na pitanja o vezi/braku. To je rezultiralo prikupljanjem narativa i podataka o tim osobama. Jedina mana ovog kratkog istraživanja, kako autorica ističe, jest bliska povezanost koja može utjecati na istomišljenost i sličnost odgovora, ali i ne mora nužno značiti da će biti tako. Uzorak su osobe iz Hrvatske, svi u dvadesetim godinama, svi žive van obiteljskog doma, osim njih dvoje, ali kao samci (nemaju partnera). Intervju se odvio u neformalnom okruženju, a same teme postavljenih pitanja su teme poimanja ljubavi, opisivanje ljubavne veze, pa do vlastitih planova za budućnost.

„U kazivanjima mlađe generacije kazivača nekoliko se elemenata/kategorija narativa pojavljuje kod svih kazivača, a to su: zatečenost pitanjima o opisu ljubavne veze, „nepostojanje“ ljubavnog plana i spontanost, dvojba/nesigurnost oko liberalnog i tradicionalnog koncepta ljubavi te težnja k „produljenoj mladosti.“ (K.Lajtman, 113.)

U samom početku istraživanja autorica navodi kako je većina ispitanika na bazično pitanje „Kako po vama izgleda ljubavna veza?“ nije dobila konkretan odgovor. Naime, većina ispitanika se zbunilo pitanjem, dolazilo je do poteškoća pri samom opisivanju ljubavnog odnosa. Tako puno njih odgovara da nikada nisu dublje razmišljali o samom konceptu ljubavnog odnosa, već je za njih to oduvijek bilo nešto spontano, nešto što „traje dok traje“. Autorica, dakle, u većoj mjeri nije dobila konkretan i jasan odgovor koji je argumentirano objašnjen. Što nam to može reći? Da brak polako gubi na važnosti kod mlađe generacije? Možda i da, odnosno iz ovoga se vidi kako mladi možda nisu toliko opterećeni vlastitim ljubavnim statusom općenito, odnosno stav kako je to ključan dio života pojedinca se polako gubi, kako sam to i prije navela, a sve veću važnost dobiva pravo na vlastiti izbor načina življenja, samim time i izbor na imanje ili neimanje ljubavnog partnera.

Dalje, autorica prelazi na pitanje o ljubavnim planovima pojedinca. Autorica kaže kako je ovdje prvi put vidjela blagi raskol između tradicionalnog i liberalnog koncepta ljubavi. Tako neki od njih tvrde kako vjeruju da postoji idealna osoba samo za njih, samo jedna osoba s kojom će provesti ostatak života, dok neki tvrde kako vjeruju da možda postoji i više njih. Svaka od tih osoba koja će obilježiti jedan određeni dio njihovih života. Dakle, sumnjaju kako će se to dogoditi samo u jednoj osobi. U sljedećem odlomku koji ću citirati iz navedenog

istraživanja, vidjet ćemo direktan sukob tradicionalnog i liberalnog, po pitanju osobne slobode:

„Opažam i osjećaj „nezaobilaznosti“ odricanja pa i gubitka „slobode“ u ime ljubavne veze. Dugotrajnost ljubavne veze, čini se, poljuljana je individualiziranim težnjama za vlastitom osobnom srećom te slobodom izbora. Tako jedan od kazivača ne bi, kaže, ostajao u vezi koja ga ne zadovoljava jer „ne bi riskirao svoju sreću“ (Jan, 26 godina), dok druga kazivačica tvrdi: „Danas mislim da je teže ući u vezu jer su ljudi nekak’ individue svoje i da se moraju baš naći s nekim (...)“ (Sonja, 24 godine). Liberalan koncept ljubavi prepoznaje se suprotstavljanjem ideji zajedništva kao uvjetovanja skladnog, tradicionalnog funkcioniranja obitelji. Naime, vizija ljubavne budućnosti obuhvaća postojanje slobode na razini veze s jednom osobom za razliku od perpetuiranja zajedničkih radnja.“ (K.Lajtman, 114.)

Nadalje, pri samom kraju istraživanja autorica je došla do vrlo zanimljivog pitanja, a odnosi se na razinu ozbiljnosti koju ispitanici imaju razvijenu napram ljubavnih odnosa i koliko planova za budućnost koje imaju, se vezuju uz ljubavne odnose. Ovdje je opet došlo do vidljivog jaza između tradicionalnog i liberalnog. Kao tradicionalno se pretpostavlja da se vezi pripisuje dugotrajnost i „ozbiljnost“. Bez obzira na šarolikost odgovora koji variraju od krajnje tradicionalnih do promodernih i liberalnih, svaki od ispitanika negdje u budućnosti ima želju za sklapanjem braka.

„Vrijednosni stavovi pojedinca spram bračne zajednice su okupljeni oko pojmova „težine“, „ljepote“ i „normalnosti“ veze i braka, dakle, s jedne strane požrtvovnosti, a s druge strane smisla, što je učestala ambivalentna predodžba duge i trajne veze koju kazivači opažaju da je ostvarena kod njihovih roditelja u čijem okruženju odrastaju, a koji žive zajedno i u braku, i do 30 godina. Ipak, bez obzira na roditeljski „primjer“ i iskustvo, svi kazivači smatraju da ne mogu sami utjecati na to kada će se njihov brak u budućnosti realizirati, niti mogu jamčiti njegovu dugotrajnost.“ (K.Lajtman, 115.)

Autorica ovog istraživanja na kraju zaključuje kako je u puno većoj mjeri od očekivanog, došla do stavova mladih ljudi koji se ipak prepuštaju spontanosti kad je ljubavni život u pitanju. Više ga doživljavaju kao nešto što je van njihovog „željenja“, već je to za njih stvar „događanja“, odnosno nešto što se ili dogodi ili ne, a oni sami nemaju pretjeran utjecaj na to da li će se dogoditi. Uzet je primjerak nekoliko osoba u njihovim dvadesetim godinama, što autorica smatra prijelaznim razdobljem, razdobljem između djeteta i odrasle osobe. S druge strane, makar nema toliko naznaka o konkretnom planiranju narednih ljubavnih događaja i

smjera u kojem se, konkretno, želi ići po tom pitanju, velika većina ispitanih izražava kako želi sklopiti brak u budućnosti. Ta budućnost za njih nije određena nekim godinama niti ju stavljaju u okvir, međutim ta želja koja takva postoji. S druge strane, želja za individualizmom je isto tako podosta izražena, kao da se mlade osobe boje „izgubiti“ sebe ulaskom u ljubavni odnos, te žele prije toga postaviti određena pravila kako bi taj odnos morao izgledati, a da se ne gubi na slobodi i individualizmu pojedinca što smatram izrazito dobrim i zdravim za svaku osobu prije samog ulaska u bilo koji odnos, a pogotovo ljubavni. Autorica istraživanje završava zaključkom kako je rezultat istraživanja opća nesigurnost po pitanju ljubavnih odnosa i braka, odnosno ona smatra kako tu ima i skrivenih motiva koji se možda još ne spominju toliko. Barem ne naglas. A radi se o faktorima koje nosi suvremena svakodnevnica poput imovinskog statusa ili izbora profesije i profesionalnog života. Ti faktori itekako mogu utjecati, zapravo već i vrše veliki utjecaj na ljubavne izbore koji se možda nekad, htjeli ili ne htjeli priznati to, pretvaraju u moguće kalkulacije, gdje se gubi ona prva, unutarnja i emotivna, romantična svrha koja bi trebala činiti temelj ljubavnog odnosa bilo koje vrste.

7.2 Pritisak društva i ostali faktori koji utječu na sklapanje braka u Hrvatskoj

S obzirom da nam je prethodno istraživanje približilo neki opći stav mlađih generacija po pitanju ljubavnih odnosa, makar se radilo o manjoj skupini koja je ispitana, mogu reći kako je istraživanje i njegovi rezultati samo dodatno potvrdilo već spomenutu teoriju jaza u kojem se hrvatsko društvo nalazi. Uvijek smo bili negdje između kako geografnog, tako i povjesnog, a samim time i kulturalnog i sociološkog, što se itekako odrazilo na naše stavove, kulturu i tradiciju u kojoj smo odgojeni. Nekako, kao da uvijek težimo ka jednom, u kulturnom i društvenom smislu, a ukorijenjeni smo u drugom. A želimo oboje. To je neka kontradiktornost naše kulturalne pozadine koja se stalno susreće sa prozapadnjačkim, liberalnim načinom života.

Ja osobno smatram kako se jednog veoma bitnog pitanja, kada se radi o braku u hrvatskom društvu, nismo još dotaknuli, a veliki je čimbenik našeg kulturalnog nasljeđa i definicije braka. Radi se o nužnosti. Nužnosti na sklapanje braka, nužnosti na reprodukciju, nužnosti na što više djece (možda danas i ne toliko izraženom), nužnosti na muško dijete (isto tako danas manje izraženom nego nekad). I sama se susrećem s pritiskom koju sve te nužnosti ostavljaju na pojedinca. Mogu reći kako te nužnosti možda nisu toliko javno, direktno i osobno upućene

kako je to slučaj bio u prošlosti, ali su samo ljepše „upakirane“, te i dalje postoji jasna želja i potreba društva da većinu „ukalupi“ u model „brak-obitelj“. Sama činjenica kako jedna mlada osoba možda uopće nema potrebu za sklapanjem braka, niti sebe vidi u istom u nekoj planiranoj mogućnosti, u našem se društvu još uvijek gleda kao određena devijacija i odstupanje od norme. Svjesna sam kako određena religija ima jako velik utjecaj na takvo stanje društva. S obzirom na dominantnu rimokatoličku vjeroispovjest, kako se definira više od 90% Hrvata, možemo direktno postaviti povezice između vjerskih očekivanja i petljanja religijskih ustanova u individualne živote. Nekako, kao da se svaka novoosnovana obitelj automatski pripaja velikoj, ideološko rečno, hrvatsko-kršćanskoj obitelji. Trenutno govorim i dotičem se isključivo društvenih obrazaca koji čine pritisak na brak, demografska situacija i nužnost opstanka jednog naroda je druga tema koje se trenutno neću doticati jer smatram kako je preopširna i čini ju toliko puno faktora koji nemaju čvrste poveznice s temom koju ja želim obraditi.

8. Anketa o pritisku društva na brak

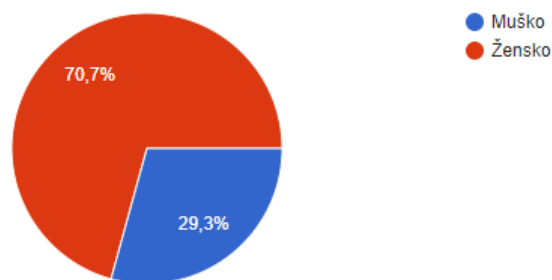
S obzirom da mogu govoriti iz osobnog iskustva, kao osoba koja polako ulazi u godine gdje se od mene, od strane društva, očekuje imati partnera, pa onda u skorijoj budućnosti i razmišljati o braku i zasnivanju obitelji, željela sam obraditi i temu pritiska društva na sklapanje braka i to sam učinila pomoću ankete koju sam osmislila na način da postavljam pitanja koja ja smatram da odgovaraju toj temi. Cilj mi je dobiti sliku koju određena skupina ljudi, većinom ljudi iz moje okoline, imaju o temi pritiska svoje vlastite okoline na sklapanje bračne zajednice i što im sam brak predstavlja ili ne predstavlja u njihovom životu.

Anketu sam podijelila na svojoj privatnoj društvenoj mreži te su kao takvoj njoj imali pristup ljudi iz moje šire okoline. Anketu je ispunilo njih 80 i u nastavku ću predstaviti rezultate i odgovore koje sam u njoj prikupila.

Osnovni podaci o ispitanicima:

Jeste li muško ili žensko?

82 odgovora

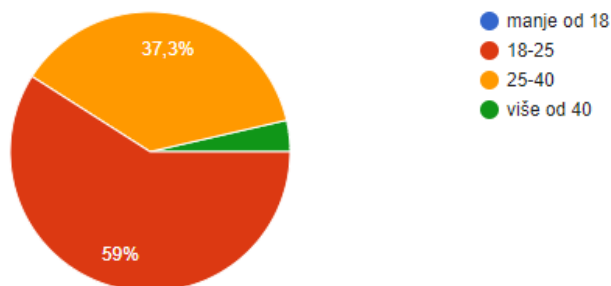

Graf 1. Spol ispitanika u anketi

-70% ispitanika se izjasnilo kao osobe ženskog roda, a 30% muškog.

Koliko imate godina

83 odgovora

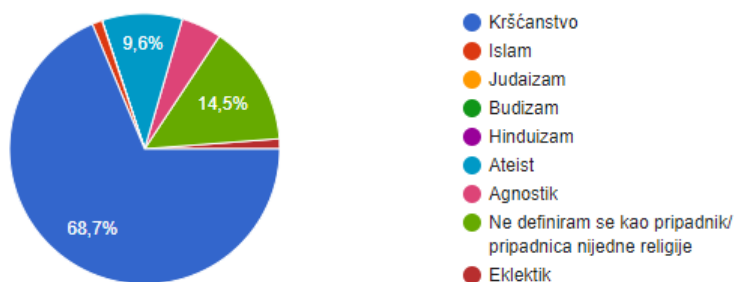

Graf 2. Dob ispitanika u anketi

-59,3% ispitanika pripadaju dobnoj skupini između 18-25 godina, njih 37% imaju više od 25 godina, dok je 3% ispitanika dobne skupine iznad 40 godina

Kojoj religiji pripadate?

83 odgovora

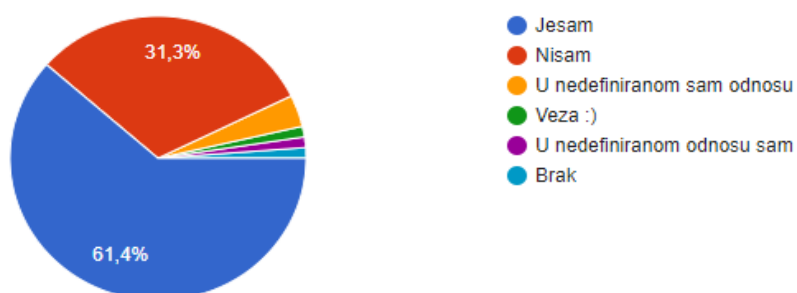

Graf 3. Religija ispitanika u anketi

-što se vjerskog opredjeljenja tiče, 68,7% ispitanika se izjasnilo kao kršćanske vjeroispovjesti, 14,5% njih se izjasnilo kao pripadnik niti jedne religije, 9,6% ispitanika se izjasnilo kao ateisti, 5% kao agnostici i 1% kao pripadnici islamske vjeroispovjesti

Jeste li u partnerskom odnosu?

83 odgovora

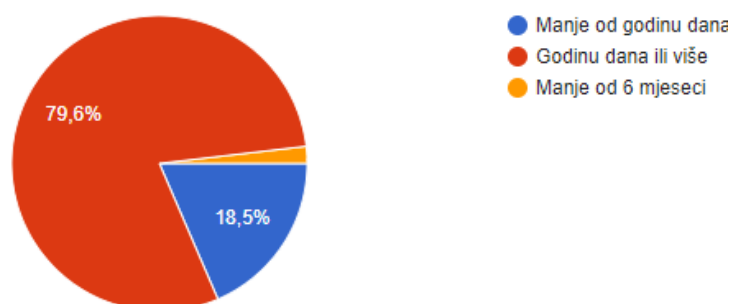

Graf 4. Ljubavni status ispitanika u anketi

-kad je partnerski odnos u pitanju 61% ispitanika se izjasnilo da jesu u partnerskom odnosu, njih 31% se izjasnilo da nisu u partnerskom odnosu, 4,7% ispitanika su rekli kako su u nedefiniranom odnosu, dok je samo 1% ispitanika reklo kako su već u braku.

Koliko traje taj odnos? (Ako je Vaš odgovor bio "Jesam")

54 odgovora

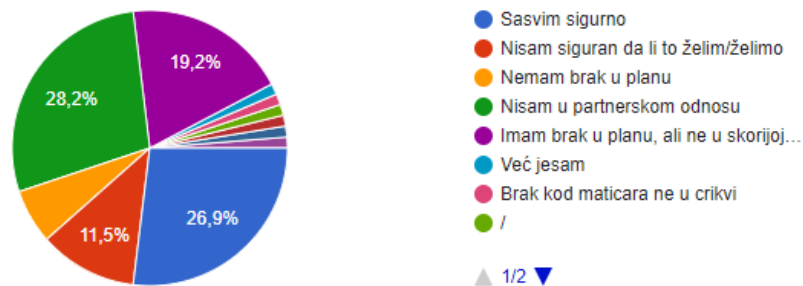

Graf 5. Trajanje ljubavnog odnosa ispitanika u anketi

-sljedeće je pitanje bilo vezano uz trajanje tog partnerskog odnosa. Pitanje se odnosilo samo na ispitanike koji su odgovorili da jesu u partnerskom odnosu. 79,2% ispitanika je odgovorilo kako je u takvom odnosu više od godinu dana, 18,9% ispitanika je odgovorilo kako je u takvom odnosu manje od godinu dana, a samo 2% je odgovorilo da su u partnerskom odnosu manje od 6 mjeseci.

Imate li u planu u skoroj budućnosti sklopiti brak s partnerom?

78 odgovora

Graf 6. Planiranje budućnosti ispitanika u anketi

-novo pitanje se odnosilo na želju sklapanja braka u budućnosti. 27,6% ispitanika se izjasnilo kako, s obzirom da trenutno nemaju partnera, ne razmišljaju o braku. Njih 26,3% je odgovorilo kako sasvim sigurno planiraju sklopiti brak, 19,7% ispitanika kaže kako razmišljaju o braku, ali ne u skoroj budućnosti, 11,8% ispitanika kaže kako nije siguran da li ikad želi/žele sklopiti bračnu zajednicu, dok 6,6% njih kako brak nema ni u kakvom planu. 2% njih kažu kako već jesu u bračnoj zajednici.

Nakon ovih pitanja, dobila sam odgovore koji su mi jasnije predložili o kakvom se uzorku ljudi radi. S obzirom da ovim pitanjima još nisam ušla u srž problema pritiska na sklapanje brak, mogu reći kako je ovo neovisno mišljenje individualaca o sebi, partneru i zajedničkoj budućnosti s njim/njom. Odmah na početku nam je jasno kako se većinski radi o ženama, s obzirom da je čak 70% odgovora na anketu dato od strane žena. Također, radi se većinski o ljudima koji godinama variraju većinom između 18-25, nešto je manji postotak onih iznad 25. Dakle, radi se o mladim ljudima, gdje je pretpostavka da je puno njih u procesu izgradnje vlastitog života, što financijski, što intelektualno, ali i na puno drugih razina. Tako ćemo jasno dobiti uvid u to da li se brak uopće uklapa u njihov koncept života koji žele/grade za sebe.

Sasvim je očekivano kako se je skoro 70% ispitanika izjasnilo kao pripadnici kršćanske vjeroispovjesti, što u mnogočemu može odrediti njihov pogled na brak, odnosno kako su naučeni doživljavati i poimati bračnu zajednicu. Zanimljivo će biti vidjeti daljnje rezultate i koliko će oni biti „u skladu“ s određenim vjeroispovjestima. 26% ispitanika se izjasnilo ili kao ateisti ili kao agnostici.

Mišljenja i stavovi o braku

Čak 80% ljudi koji su ispunili anketu se izjasnilo kako su u partnerskom odnosu više od godinu dana, što nam daje uvid u to kako se radi o „ozbiljnijim“ vezama, ili ih možemo nazvati vezama koje imaju iza sebe već određeno trajanje. Na pitanje da li osoba želi sklopiti brak i ima li ga u planu u svojoj budućnosti, odgovori su zaista raznoliki;

-27% osoba se izjasnilo kako uopće nisu u partnerskom odnosu

-26,3% se izjasnilo odgovorom kako sasvim sigurno imaju brak u planu

-19,7% njih je reklo kako imaju brak u planu, ali ne u skorijoj budućnosti

-11,8% ispitanika je reklo kako još nisu sigurni žele li ikad stupiti u brak

-samo 6,6% ispitanika je reklo kako brak uopće nemaju u planu

Dolazimo do ključnih pitanja vezanih uz pritisak koji ljudi osjećaju od društva generalno i od svoje bliže okoline kada je brak u pitanju. Postavila sam pitanje da li ispitanici osjećaju bilo kakav pritisak koji je izazvan društvom, medijima, okolinom i ostalim čimbenicima koji čine njihov svakodnevni život. Rezultati koje sam dobila su poprilično jednolični, odnosno 51% ispitanika je odgovorilo kako znaju, svjesni su, da se to u određenom razdoblju očekuje od njih, međutim ne osjećaju konkretan pritisak, dok je 43% njih odgovorilo kako ne osjećaju apsolutno nikakav pritisak od strane društva kojeg su dio. Da osjećaju veliki pritisak, odgovorilo je njih samo 3,8%. Iz ovih postotaka daje se zaključiti kako je odmak naspram tradicionalnog gledanja na brak koje je nekad bilo aktualno, sve više slabi. Mladi ljudi i ljudi srednjih godina koji su ispunili ovu anketu ne pokazuju nikakve znakove da se nad njima vrši ikakva vrsta pritiska. Dapače, moguće je da polaganim koracima dolazimo do cijenjenja vlastitog i individualnog prava na odabire koje donosime vezane uz svoje živote. Barem se takav zaključak nameće nakon odgovora na postavljena pitanja.

Sljedeće postavljeno pitanje samo potvrđuje raznolikost u mišljenjima ispitanika kad je u pitanju mišljenje o braku kao instituciji. Pitanje je glasilo: „Predstavlja li Vam brak nešto nužno da bi veza postala ozbiljno shvaćena?“. Odgovori su sljedeći:

-56,9%, odnosno najveći postotak ispitanika, je odgovorilo kako bi se jednog dana voljeli vjenčati, ali to ne smatraju nužnim za definiranje svog odnos s partnerom

-25,3% je odgovorilo kako smatraju da je brak konačni cilj ljubavnog odnosa s nekim

-17,7% ispitanika je odgovorilo kako im brak kao institucija ne predstavlja ništa, osim zakonskog papira kojim se za nekoga vezuju

Iz iznesenih podataka do kojih sam došla putem ankete koju su ispunjavali pojedinci koje ne znam, dakle sasvim su neovisni o nekom možda očekivanom okruženju, daju se zaključiti sljedeće stvari: Velika većina ispitanika je u godinama između 18-30 godina. Dakle, radi se, većinski o mladim ljudima, koji su u svojim dvadesetim godinama. Mogla sam postaviti dvije hipoteze prije dobivanja rezultata. Jedna bi bila kako mladi danas pate zбо pritiska okolike da moraju sklopiti brak dok su još mladi, neovisno o njihovim željama i planovima. Razlozi tome su u hrvatskom društvu nebrojeni, poput već prethodno spomenutog religijskog obrasca društvenog ponašanja koje diktira stav kako je obitelj sveta, kako je prokreacija veoma bitna te kako je grijeh živjeti u bilo kakvoj vrsti izvanbračne zajednice. Druga hipoteza bi bila kako je naše društvo barem približno okrenuto ka Zapadu, odnosno kako se polako odbacuju stare „vrijednosti“ koje su donedavno bile njegovane u našem društvu. Takva hipoteza bi pretpostavljala ishod odgovora koji nam pokazuje da naše društvo ipak postaje otvorenije kad je život pojedinca u pitanju, odnosno, da se niti država niti religijska ustanova nemaju pravo miješati u prava pojedinca, njegov stav i mišljenje o braku kao i njegov odabir želi li ga ikada uopće sklopiti s nekom osobom. Druga hipoteza tako u potpunosti isključuje pretpostavku kako su današnja mladež i ljudi u srednjim godinama, podložni takvoj vrsti pritiska i ne osjećaju ga u svojem svakodnevnom životu.

Rezultate koje sam ja dobila u anketi provedenoj na uzorku od 80 ljudi koji su nasumično ispunjavali anketu, većinski potvrđuju drugu danu hipotezu. Rezultati su, možda iznenađujuće, takvog karaktera da nam jasno pokazuju kako ispitanici ne osjećaju pretjeran pritisak svoje okoline na sklapanje braka. Da se naslutiti, po nekim postotcima, kako dio ispitanika osjeća želju okoline da upravlja njihovom odlukom kada je brak u pitanju, međutim ti su postotci relativno mali i ne govore drastično o direktnom pritisku, već samo o tome kako su ispitanici svjesni i dalje prisutnog utjecaja tradicionalnih, kulturnih obrazaca, koji sve više slabe i nemaju nekadašnji utjecaj na individualne izbore.

9. Zaključak

„Osim što ljubav možemo promatrati kao pojavu koja ima funkciju kohezije i afilijacije u zajednici (Jambrešić Kirin 2003: 117), ljubav možemo promatrati i kao pojavu koja je s kulturom u stalnom sukobu (Škokić 2011: 15).“ Smatram kako je u ovoj rečenici sažeto ono što o braku jedino možemo zaključiti. To je institucionaliziran odnos i jednom kada je sklopljen, više nikada ne može biti osobna stvar samo dvaju pojedinaca. To postaje i stvar države i stvar vjerske ustanove (ovisno o mjestu sklapanja braka). Dakle, pojam romantične ljubavi naprasno je izmiješan sa vanjskim, društvenim utjecajima koji braku daju neke sasvim nove dimenzije i u potpunosti utječu na prirodu tog odnosa, naspram njegove prirode prije sklapanja bračne zajednice. Pratili smo sve faze bračne institucije, od samih njezinih začetaka, biblijskog poimanja, poimanja i značenja koje je brak imao u Antici, pa u Srednjem vijeku i koliko se je njegovo značenje i bit takve institucije mijenjao tokom stoljeća. Nameće se saznanje da je ta institucija imala različita značenja i svrhe, od onih političkih, preko religijskih do svrhe direktno vezane uz moć na svim poljima. Danas živimo u iluziji kako je brak postao sam sebi svrhom, odnosno kako je to pitanje odabira, želja i planova dvaju pojedinaca, međutim, mogli smo vidjeti kako to baš i nije tako, koliko god da se neki drugi utjecaji na brak dobro maskirali u današnjem društvu. Mogu samo zaključiti kako je na kraju brak upravo ono što određene osobe žele od njega. Za neke je to financijska sigurnost, za neke ljubav u najpotpunijem smislu, za neke ljude je to strah od samoće, interpretacije su bezbrojne. Ono što je jedino sasvim sigurno jest da u današnjem svijetu i uređenom društvu u kojem živimo, brak jest sastavni dio kulture i običaja određenog društva ili naroda, gdje romantičan prikaz istog nikad nije sam, već je praćen brojnim ideološkim, političkim i vjerskim obrascima koje ga, u većoj ili manjoj mjeri, potpuno određuju.

10. Literatura i izvori:

- Jacques Attali „*Ljubavi, povijest muško-ženskih odnosa*“, Alfa d.d. Zagreb (2007.)
- Susan Squire „*Ne uzimam, sporna povijest braka*“, Algoritam Zagreb (2012.)
- Yvonne Knibiehler „*Seksualnost kroz povijest*“, AGM Zagreb (2006.)
- Elias Norbert „*Proces civiliziranja*“, Antibarbarus Zagreb (1996.)
- A. Alvarez „*Život poslije braka: ljubav u doba razvoda*“ (1981.)
- K.Lajtman „*Veza i brak: Javni diskurs i pojedinačno iskustvo.*“, izvorni znanstveni rad (2015.)
- D.Jakovac-Lozić „*Hrvatska obitelj u procijepu između tradicionalnih poimanja i međunarodnih očekivanja*“, izvorni znanstveni rad (2016.)
- N.Hlača „*Forma sklapanja braka u Republici Hrvatskoj, od „Liberalizma“ do „Katolicizma“ i natrag*“, izvorni znanstveni rad (2006.)
- M. Valković „*Društveni utjecaji na brak i obitelj*“, pregledni članak (1999.)
- Stjepanović-Zahrijevski D., i Gavrilović D. „*Identiteti i porodične vrednosne orijentacije na Balkanu*“, Sociologija (2010.)
- B.Edmondson „*New life stage:trial marriage*“, Forecast (1997.)
- I. Bubalo „*Brak i obitelj u promijenjenom društveno-kulturnom kontekstu*“, Bogoslovska smotra (2015.)
- S.Girgis, T.R.Anderson, P.R.George „*What is marriage?*“, Man and woman: A Defense, New York- London (2012.)
- I.Koprek „*Razarajući čimbenici braka i obitelji*“, pregledni članak (2015.)
- A.Uzelac „*Od liberalizma do katolicizma: neki aspekti pravnih odnosa između crkve i države u Republici Hrvatskoj- novo pravno uređenje braka*“, izvorni znanstveni rad (1999.)
- P.Coleman „*The UN's push for same-sex marriage*“, The public discourse (2016.)
- M.Pernar „*Psihološke odrednice braka*“, kratki pregledni članak (2010.)

-S.Winkler „*Fiktivni brakovi*“, izvorni znanstveni rad (2016.)

-M.Bušelić „*Obiteljska struktura i demografska slika u Republici Hrvatskoj*“, Ekonomska istraživanja (2010.)

-P.Aračić, K.Nikodem „*Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu*“, Bogoslovska smotra (2000.)

Web izvori:

<http://www.ccel.org/print/schaff/hcci/titlepage>

<http://etext.virginia.edu/etcbin/t0ccernew2?id=LiviHis.sgm&eimages=images/modeng&xla>

<http://reformator.hr/oldweb/Stranice/ARHIVA%20priopcenja/Nauk%20o%20braku.html>

11. Popis priloga

1. Graf 1. Spol ispitanika u anketi
2. Graf 2. Dob ispitanika u anketi
3. Graf 3. Religija ispitanika u anketi
4. Graf 4. Ljubavni status ispitanika u anketi
5. Graf 5. Trajanje ljubavnog odnosa ispitanika u anketi

